Aspecte verbale în morfosintaxa textului politic

George IRIMIAŞ[*]

„Tsen-lu îi spune lui Confucius: «Stăpânul din Wei îşi propune să vă încredinţeze guvernământul. Care credeţi că este primul lucru de făcut?». «Esenţialul este de a face corecte designaţiile (*tcheng ming*)», răspunse magistratul şi adăugă: «dacă designaţiile nu sunt corecte, cuvintele nu pot fi conforme; dacă cuvintele nu sunt conforme, afacerile (statului) nu au niciun succes; dacă aceste afaceri nu au succes, nici riturile, nici muzica nu înfloresc; dacă riturile şi muzica nu înfloresc, pedepsele nu pot fi juste; dacă ele nu sunt juste, poporul nu ştie cum să acţioneze. Înţeleptul nu trebuie să comită nicio uşurinţă în cuvintele lui».” (*apud* Dumitriu 1975-1997: 41)

Key-words: *cohesion, political language, intertextuality, catachresis, textual typology*

Discutând modalităţile definitorii de alterare a condiţiilor enunţării şi denaturării efectelor perlocuţionare în limbajul politic, Maria Manoliu-Manea (1993: 250) porneşte de la premisa că „vorbitorii, timpul şi spaţiul se numără printre condiţiile de verbalizare mai importante care constituie astfel puncte de referinţă”. Valenţele manipulatorii ale unei asemenea recalibrări cunosc în **limba de lemn** o proliferare impresionantă ce are drept rezultantă instaurarea unui prezent etern, ceea ce face ca limitele procesului să fie extrem de permeabile manipulării – prin imposibilitatea fixării unei graniţe între enunţare şi efectele presupuse, pozitive sau negative ale acesteia. Thomson (1987: 20) tratează un astfel de procedeu în interiorul analizei sintactice, distribuindu-l printre alte „moduri de a reinstaura prin sintaxă dimensiunea unei societăţi «*fără istorie*» în chiar sânul societăţii istorice”. Prin definiţie, prezentul exprimă în propoziţii principale numai valori absolute, iar în subordonate intră în relaţie cu timpul verbului din regentă. Dintre toate valorile timpului prezent care exprimă fie simultaneitatea cu momentul vorbirii, fie permanentizarea acţiunii, fie caracterul iterativ al acesteia, prezentul universal sau prezentul gnomic pe care Reboul (1980: 88) îl numeşte „prezent de durată” rămâne

[*] Universitatea Creştină Partium, Oradea, România.

„Philologica Jassyensia”, An X, Nr. 1 (19), 2014, Supliment, p. 35-40.

BDD-A8043 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:49:47 UTC)

ocurenţa cu cea mai mare frecvenţă în **limba de lemn**. D. Irimia (1976: 69) notează trăsăturile acestui timp verbal afirmând că el devine „un instrument pentru exprimarea generalităţii şi permanenţei nu în afara timpului, ci pe toată întinderea lui". Văzut ca o faţetă a prezentului definiţional sau atemporal aşa cum îl consideră Maria Manoliu-Manea (1993: 253), permanetizarea lui în discursul totalitar devine, evident, o regulă cvasi-generalizată, deoarece niciun enunţ elaborat în acest mod nu mai este supus unei ipoteze concurente, ceea ce este astfel verbalizat devenind adevăr absolut:

> Documentele Congresului *alcătuiesc* planul nostru de muncă şi de viaţă (S, 24 iulie 1965: 1).
>
> Partidul *înaripează* creaţia (S, 24 iulie 1965: 2).
>
> […] studiile filozofilor sovietici *lovesc* necruţător în avocaţii filozofanţi ai canibalilor imperialişti (LC, nr. 10, octombrie 1952: 119).
>
> Ideile lui Lenin *trăiesc* şi *învinq* (LC, nr. 4, aprilie 1956: 3).

În această matrice temporală care nu are nevoie de circumstanţe putem fixa conexiunea între retrospectiv şi prospectiv – cu alte cuvinte, atât trecutul, cât şi viitorul au mereu acelaşi numitor comun al „prezentului de durată". Ceea ce s-a întâmplat este accesat prin prisma prezentului (controlat sau, mai exact, purificat de elementele contradictorii); ceea ce se va întâmpla are girul şi autoritatea prezentului demonstrată prin ceea ce se spune, prin ceea ce este verbalizat acum. Constucţiile catacrezisate din sfera lui *elocutio* au ca pivot tocmai acest prezent continuu: „*am luptat şi luptăm* neabătut", „*muncim şi vom munci*". Identificăm aici un câmp semantic non-contradictoriu care conţine în mod evident surplusul ideologic chiar şi numai pentru că, în oricare din cazurile discutate, avem o singură acţiune care invadează prezentul, reordonează trecutul şi configurează viitorul. Printr-un subtil joc de recontextualizare, prezentul de durată nu mai apare cu necesitate, el fiind deja co-prezent în text, factor implicit al naraţiei, menţionat ca atare în *Dicţionarul general de ştiinţe* (Bidu-Vrănceanu *et alii* 1997: 316): „fără succesiune nu există naraţie, ci relatare momentană sau eternă".

> Tot ceea ce *am înfăptuit* s-a realizat prin munca plină de eroism (S, 27 septembrie 1973: 2).
>
> *Am ajuns* astăzi pe culmea de pe care se văd luminoasele perspective ale victoriei depline (S, 27 ianuarie 1960: 1).
>
> Mă mândresc că de la 13 Octombrie încoace *am depăşit* programul de producţie cu 238%. Acest lucru se datoreşte faptului că zi de zi m-*a călăuzit* învăţătura Partidului (Nimară Dumitru – fierar cazangiu) (S, 2 ianuarie 1950: 2).
>
> […] *ştim* că peste cinci ani, cu noul plan îndeplinit, partidul şi poporul *vor privi* de pe o nouă înălţime spre zările noastre de aur (S, 24 iulie 1965: 1).

Adverbele şi locuţiunile adverbiale sunt folosite pentru a nivela contradicţiile virtuale între axele temporale, ele marcând fie continuitatea trecut-prezent: „*Zi de zi m-a călăuzit*", fie caracterul prospectiv al acţiunii prezente: „*ştim că peste cinci ani*". Este de remarcat aici observaţia Mariei Manoliu-Manea (1993: 251): „timpurile trecute vizează integrarea realizărilor într-o mişcare continuă spre limita finală

BDD-A8043 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:49:47 UTC)

nedefinită", care susţine propria noastră demonstraţie cu remarca necesară că această „mişcare continuă" se extinde şi asupra unui viitor ce depinde în totalitate de „asumarea" utopiei prezentului:

> Obiectivele partidului *fixează* cu exactitate ştiinţifică timpul, perspectiva socială, ţelul, stimulându-ne energiile, gândirea şi fantezia; politehnica *va fi terminată* în 1970. Fără perspectiva clară a dezvoltării pe care ne-o oferă partidul, *noi n-am fi putut gândi dincolo de anul 2000* (S, 24 iulie 1965: 3).

Comprimarea sau diluarea temporală este fără îndoială o permanentă sursă de confuzie întreţinută de o propagandă pe măsură, care nu convinge, nu persuadează, ci impune prin repetare o unică alternativă. Dar dacă timpul verbal este o faţetă a acestui tip de discurs, modul reprezintă în cel mai înalt grad marca definitorie a comunicării ideologice, fapt semnalat de F. Thom (1993: 21): „Combinarea stilului impersonal cu un discurs voluntarist este tipică pentru limba de lemn"; sau, în formularea lui R. Portocală (1998: 899):

> Partidul îşi impune adevărurile sale variabile, cerând să fie crezute în ordinea născocirii lor… această necontenită succesiune de non-realităţi instalează în spirite o stare de confuzie definitivă. Unii sfârşesc prin a nu mai crede în nimic; alţii, dimpotrivă, prin a crede orice. Încet-încet se instalează limba de lemn – vehicul al vidului în care se exprimă omul nou.

Discursul de tip voluntarist, adică impunerea sau acordarea girului autorităţii poate fi susţinută strict sintactic numai prin modul imperativ. Conform afirmaţiei Paulei Gherasim (1997: 191), imperativul „este modul cel mai apropiat de enunţare şi cel mai puţin apropiat de structurile enunţului". Se urmăreşte astfel o repotenţare de facură pragmatică prin comprimarea a două funcţii complementare care privesc realizarea efectivă a acţiunii, respectiv complinirea unei comuniuni între emiţător şi receptor, deoarece **limba de lemn** construieşte un sistem propriu unde prin depersonalizarea agentului acesta devine identic cu pacientul acţiunii (LC, ianuarie 1950):

> Să desfăşurăm larg întrecerea socialistă...
> Este necesar să utilizăm...
> Să facem cât mai mare economie...
> Să învăţăm din imensa experienţă a Uniunii Sovietice, ţara glorioaselor planuri cincinale staliniste...
> Respingem lecţiile de democraţie ale canibalilor imperialişti...

Structurile sintactice ale imperativului propriu-zis devin insuficiente pentru o asemenea glisare – fapt demonstrat şi de frecvenţa redusă a formelor imperative care la Cristiana Nicola Teodorescu (1997: 133) ating valori de aproximativ 0,182% dintr-un total de 5.000 de forme verbale analizate. Agentul şi pacientul se confundă în enunţ prin forme mascate ale imperativului care, în paralel cu dispariţia formelor pronominale aferente – sau, mai exact, cu disoluţia lor într-un număr egal cu ceea ce limba de lemn desemnează prin manieheistul ***noi*** **vs** ***ei***: *partid, popor, clasă muncitoare, cei mai iubiţi, cel mai înaintat detaşament, membri* etc. versus *colonialişti, imperialişti, lachei ai imperialismului, filozofanţi* etc. –, conduc la un paradox semnalat şi de Petitjean (1995: 30): „Poziţia

BDD-A8043 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:49:47 UTC)

subiectului este goală, non-marcată în instanţa discursivă şi direct reperată în raport cu destinatarul". E vorba, în ultimă analiză, de libera alegere a celui care enunţă de a fi co-prezent sau de a-şi masca identitatea. Sursele imperativităţii disimulate sunt de găsit în multitudinea formelor injonctive de tipul: ***este necesar să, trebuie să, nu trebuie, urmează să + participiu*** etc. care invadează discursul comunist.

A doua sursă a imperativităţii disimulate este uzul conjunctivului prezent pentru majoritatea îndemnurilor şi chemărilor la acţiune unde enunţiatorul este co-prezent (S, 1-2 ianuarie 1950):

> Să facem totul...
> Să desfăşurăm larg întrecerea socialistă...
> Să nu uităm că lupta pentru realizarea...
> Să facem cât mai mare economie...

sau a viitorului cu valoare imperativă, excelent pretext al angajamentelor sau al contractelor care nu sunt controlate (S, 14 mai 1972):

> Vom îndeplini întocmai...
> Vom transpune în viaţă...
> Vom lupta neabătut...

sau verificabile (S, 13 iulie 1971: 3):

> Prin legătura strânsă cu producţia, universitatea va deveni cu adevărat o universitate a poporului.

Uzul formelor imperative conduce în discurs, între emiţător şi receptor, la o tensiune care poate fi situată în zona manipulării definite de Greimas şi Courtés (1979: 220) ca

> acţiunea omului asupra altor oameni vizând să-i facă să execute un anumit program; în calitatea sa de configuraţie discursivă, manipularea este susţinută în acelaşi timp printr-o structură contractuală şi printr-o structură modală în care destinatorul-manipulator împinge destinatarul-manipulat către o poziţie de lipsă a libertăţii (a nu putea să nu faci).

Tensiunea sintactică rezultată din suprapunerea diverselor forme de imperativitate mascată, detectabilă printr-o analiză realizată pe „criterii enunţiativ-pragmatice", aşa cum observă Cristiana Nicola Teodorescu (1997: 133), conduce într-adevăr, în discursul de tip totalitar, la suprimarea alternativelor şi la situaţia desemnată de autorii citaţi prin „a nu putea să nu faci":

> De asemenea *trebuie să punem* pe altă bază recrutarea studenţilor pentru filozofie… Ei *trebuie să fie* filozofi marxişti-leninişti. Noi *nu putem admite* niciun alt fel de filozofie în România. Noi *nu trebuie să umblăm* cu duhul blândeţii. *Trebuie să înţelegem* că în toate demersurile… pentru *a nu se mai edita* decât lucrări care servesc creării omului nou (S, 13 iulie 1971).

Potrivit datelor sale morfosintactice conţinute în informaţia de simultaneitate şi decelabile de cele mai multe ori contextual, gerunziul apare masiv în limba de lemn atât în calitatea sa de acţiune în desfăşurare sau proces, cât şi cu valenţele sale de circumstanţă ori calitate. În calitatea sa de proces, gerunziul preia categoriile

BDD-A8043 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:49:47 UTC)

specifice verbului de la termenul său regent, fiind în accepţia Paulei Gherasim (1997: 241) „o formă căreia i se atribuie categoriile gramaticale de diateze, de timp, de persoană şi număr". Fiind prin excelenţă un mod dependent, gerunziul, aşa cum arată Dimitriu (1979: 292), „depinde de modalitatea exprimată de verbul cu care gerunziul este pus în legătură, în principiu modul gerunziu putând fi înlocuit cu acesta". Dacă avem în vedere suprapunerea axelor temporale discutată deja, suntem în măsură să afirmăm că imprecizia generată de acest fapt va fi preluată şi amplificată de abundenţa formelor gerunziale atât în discursul politic, cât şi în „replicile" mass-media:

> *Subliniind* realizările obţinute, *nu putem trece* cu vederea lipsurile şi deficienţele… (C XII: 67).
>
> *Dovedind* în toate împrejurările o înaltă principialitate comunistă, presa *trebuie*… (C XII: 71).
>
> *Inspirându-se* din impresionantul tablou […] şi *participând* ei înşişi […] scriitori şi artişti *vor putea dura* opere nemuritoare (C XII: 70).
>
> *Pornind* de la aceste realităţi, concluzia logică ce se poate trage este că *trebuie făcut* totul […] (C XII: 75).

În majoritatea situaţiilor, gerunziul apare ca subordonat al unei forme injonctive, al unui imperativ mascat, folosit el însuşi cu intenţia de a se reorganiza relaţia dintre agentul şi pacientul acţiunii. Valoarea intrinsecă a gerunziului ca procesualitate este revigorată în limba de lemn de adverbe şi locuţiuni adverbiale cu funcţie iterativă: *continuu, încă o dată, din nou, an de an, zi de zi* etc. care au menirea de a prelungi efectele discursului până la conotaţiile lui ritualice, structurile de acest tip îndeplinind în interiorul limbii exclusiv funcţia fatică, care nu numai controlează, ci şi direcţionează comunicarea în sensul relevat de Negrici (1995: 35): „Insuflă prin repetarea neistovită a temelor şi reluarea mecanică a subiectelor, ca într-un exerciţiu zilnic de pietate care presupune mii de mătănii şi rostirea aceleiaşi formule de proslăvire".

Faptul că formele gerunziale preiau toţi indicii de verbalizare de la verbul cu care intră în relaţie, fiind la rigoare substituibil acestuia, face din gerunziu marca ideală a limbii de lemn. Faptul că există un enunţ, neangajând enunţarea, ori faptul că i se poate atribui o persoană (cea a predicatului), neînsemnând că există identitate între acestea, fac din gerunziu un instrument redutabil de manipulare, pacientul nemaifiind capabil să intuiască ori să indice care este agentul respectivei acţiuni, mai cu seamă că fenomenul apare fortificat fie de „dispariţia" unor forme pronominale, fie de multiplicarea funcţiei:

> *Exprimându-şi* aprobarea deplină faţă de orientarea fermă din Raport, de a pune şi în viitor în centrul politicii externe dezvoltarea, pe multiple planuri, a relaţiilor de colaborare şi prietenie cu toate ţările socialiste, Congresul dă o înaltă apreciere […] *Subliniind* importanţa […] (C XII: 884).

Prin prezentarea comportamentului acestei clase, am intenţionat să demonstrăm că scopul acestei comunicări „scientoide" nu este acela de a cunoaşte şi numi o nouă realitate, ci de a crea una secundă, în interiorul celei în care se comunică în mod uzual. Glisările de sens presupuse de un asemenea demers sunt susţinute de posibilităţile combinatorii ale anumitor aspecte morfosintactice devenite catacreze, proces semiotic pus în evidenţă de Barthes, *apud* Eco (1982: 376): „Formulele retorice determinate sunt strâns asociate unei poziţii ideologice".

BDD-A8043 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:49:47 UTC)

Bibliografie

Bidu-Vrănceanu *et alii* 1997: Angela Bidu-Vrănceanu *et alii*, *Dicţionar general de ştiinţe. Ştiinţe ale limbii.* Bucureşti, Editura Ştiinţifică.
Dimitriu 1979: C. Dimitriu, *Gramatica limbii române explicată. Morfologia*, Iaşi, Junimea.
Dumitriu 1975-1997: Anton Dumitriu, *Istoria logicii*, vol. III, Bucureşti, Editura Tehnică.
Eco 1982: Umberto Eco, *Tratat de semiotică generală,* Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.
Gherasim 1997: Paula Gherasim, *Semiotica modalităţilor*, Iaşi, Casa editorială Demiurg.
Greimas, Courtés 1979: A.J. Greimas şi J. Courtés, *Sémiotique. Dictionnaire raisonné de la théorie du langage*, Paris, Hachette.
Irimia 1976: Dumitru Irimia, *Structura gramaticală a limbii române. Verbul*, Iaşi, Editura Junimea.
Manoliu-Manea 1993: M. Manoliu-Manea, *Gramatică, pragmasemantică şi discurs*, Bucureşti, Litera.
Negrici 1995: Eugen Negrici, *Poezia unei religii politice. Patru decenii de agitaţie şi propagandă*, Bucureşti, Editura Pro.
Petitjean 1995: Luce Petitjean, *L'impératif dans le discours politique*, în *Mots/Les langages du politique*, nr. 43, iunie, Paris, 19-31.
Portocală 1998: R. Portocală, în *Anii 1949-1953. Mecanismele terorii*, Bucureşti, Fundaţia Academică Civică.
Reboul 1980: Olivier Reboul, *Langage et idéologie*, Paris, PUF.
Teodorescu 1997: Cristiana Nicola Teodorescu, *Patologia limbajului totalitar românesc*, lucrare de doctorat, Craiova.
Thom 1993: Françoise Thom, *Limba de lemn*, Bucureşti, Humanitas.
Thomson 1987: John Thomson, *Studies in the Theory of Ideology*, Cambridge, Polity Press.

A. Abrevieri

(C XII): *Congresul al XII-lea al Partidului Comunist Român* (1981), Bucureşti, Editura Politică.
(LC): *Lupta de clasă*, Organ teoretic şi politic al CC al PMR.
(S): *Scânteia*, Organ al CC al PCR.

Verbal Aspects in the Morpho-Syntax of the Political Text

As a fundamental domain that studies the relationships between sign and sign and the specific patterns of contextualization of these signs, syntax reflects, from the perspective of textual grammar, the level of **cohesion**. Apart from the intra- and inter-sentential cohesion, *the political language* ensures by means of already generated structures, a global cohesion which we consider to be a partial argument of intertextuality. We intend to demonstrate in our study that all the morph-syntactic classes undergo changes, not necessarily on the structures' level (which are not re-invented by the **wooden language/speech**), but on the level of the selection of these structures, which support the process of hyper-encoding described by Eco (1982: 350): "where the code provides significations to some minimal expressions, the hyper-encoding regulates the meaning of the macroscopic series." The class of the verb generates such an inventory of catachrestical expressions, in Eco's assertion (1982: 350), out of which the utilizer extracts units of expression which become, due to intertextuality, marks of a particular usage of language, potential marks of a textual typology.

BDD-A8043 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:49:47 UTC)